

Галина Осінчук,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
зарубіжної літератури та журналістики,
Уманський державний педагогічного університет
імені Павла Тичини
<https://orcid.org/0000-0002-9640-5533>
м. Умань, Україна

**Мовна репрезентація концепту «ЖІНКА»
в романі «Над Німаном» Елізи Ожешко**

**Language representation of the concept “WOMAN”
in the novel “Over the Neman” by Eliza Ozheshko**

***Анотація.** У статті деталізовано антропоцентричний і концептуальний підходи до вивчення мовних явищ у процесі формування цілісної національної картини світу та художнього індивідуального письменницького стилю. Простежено еволюцію наукових розвідок щодо процесів вербалізації об'єктів художньої дійсності, важливих для людського буття, та їхньої концептуалізації. Наголошено на існуванні когнітивних стратегій номінації ‘ЖІНКА’, які ґрунтуються на принципах архаїчного світосприйняття і міфологічної картини світу. Виокремлено тісний зв'язок концепту з етноспецифічними та загальнокультурними ознаками певного народу.*

Проаналізовано концепт ‘ЖІНКА’, його структуру і засоби вербалізації в польській мові на матеріалі текстів художньої прози XIX століття. Визначено, що реалізацію концепту в романі «Над Німаном» здійснено завдяки авторській лексичі, спрямованій на передачу та розкриття зовнішності головної героїні і зображення її внутрішнього світу. З'ясовано, що найменування ‘ЖІНКА’ представлено переважно іменниками і прикметниками з позитивною конотацією, загальну характеристику зовнішності героїні виражено прикметниками, взятими для опису обличчя, очей, волосся, статури, одягу. Внутрішню особистісну характеристику вербалізовано передусім через численні й різноманітні за своєю конотацією лексико-граматичні групи.

Відзначено, що в образі головної героїні – Юстини, письменниці епохи позитивізму Еліза Ожешко узагальнила найкращі жіночі риси, змалювала сильну особистість, яка поєднує в собі розум, мудрість, мужність, волю й ніжність. Літературний образ представлено читачеві з огляду на становище жінки в тогочасному суспільстві, з ціллю виокремити особливості історичної епохи XIX століття та з метою возвеличити людину праці.

Деталізовано специфіку вербалізації концепту ‘ЖІНКА’ як фрагменту польськомовної художньої картини світу. Завдячуючи синтезу когнітивного і лінгвокультурологічного підходів, розкрито жіночий образ, представлений у художній прозі, як феномен національної свідомості.

Ключові слова: концепт 'ЖІНКА', національно-художня картина світу, польська література, художній твір, епоха позитивізму, вербалізація, індивідуальний авторський стиль.

Summary. *The article describes in details a human-oriented and conceptual approaches to study linguistic phenomena at forming an integral national picture of the world and the writer's personal literary style. The author has explored the evolution of scientific researches concerning the verbalization of the literature objects necessary for a human life and conceptualization. The existence of cognitive strategies of the concept 'WOMAN' have been emphasized on. They are based on the principals of archaic worldview and a mythological picture of the world. It is a close connection between the concept and ethnically specific and generally cultural features of a certain nationality that has been determined.*

The concept 'WOMAN', its structure and verbalizing instruments in the Polish language based on the text material of 19th century fiction prose have been analyzed. It is stated that the concept realization in the novel 'Over the Neman' has been performed with the authorial vocabulary. It is aimed at reflecting and describing the protagonist's appearance and outlining her inner world. The naming 'WOMAN' is mostly described by the nouns and adjectives with a positive connotation; a general characteristic of the protagonist's appearance is expressed by the adjectives to nominate the face, eyes, hair, body type, constitution and clothes. First and foremost, an inner individual characteristic is verbalized via various and diverse in its connotation lexical and grammatical groups.

The article states, in the character of a protagonist Yustyna, a writer of the positivism era Eliza Ozheshko generalized the best female features, depicted the strong personality who combined a wisdom, courage, will and tenderness. The literary type is presented according to a woman position in the society of that time, in order to find specific features of the 19th century era and exalt the labour man.

The author details the specific features of verbalization of the concept 'WOMAN' as a piece of the Polish fiction worldview. Owing to the synthesis of cognitive, lingual and cultural approaches, the type 'WOMAN' has been outlined and presented as a phenomenon of a national conscience, in fiction prose.

Key words: *concept 'WOMAN', national and literary picture of the world, Polish literature, a fiction, the positivism era, verbalization, individual author's style.*

Вступ. У численних сучасних наукових розвідках філологічного спрямування *концепт* традиційно трактується як одиниця колективного знання, що базується на духовних цінностях, забарвлена в етнокультуру і має мовне вираження. Завдячуючи масштабності змісту та індивідуальним асоціаціям цього поняття, в концепті закладено етапи розвитку тієї чи іншої мови й культури. Будь-який народ виокремлює свою узагальнену думку, сформовану за визначеними загальними і специфічними ознаками, тому кожна історична епоха представлена певними концептами, які і характеризують певний етнос.

Однак існують загальнолюдські поняття-концепти, які є автентичними, мають походження ще з міфічних образів, прижилися й

функціонують в кожній культурно-обумовленій історичній епосі будь-якого народу. До таких явищ належить 'ЖІНКА', культурологічною домінантою образу якої (для кожного народу) є Берегиня. Ідеально-типовим або еталонним зразком поведінки жінки в усі етапи розвитку людського соціуму є жіночність й вірність. І не важливо, чи це первісно-общинний лад, чи історичний період жажливих воєн, чи феміністичний рух, чи сьогодення: гендерні стереотипи, що сформувалися в процесі еволюції суспільства, діють і нині, тому для аналізу цього образу необхідний концептуальний підхід. Визначення індивідуальних рис концепту 'ЖІНКА', що характерні певному народу, є можливим, на нашу думку, в процесі аналізу художньої літератури, в якій такий художній образ деталізується й виокремлюється на тлі певних історичних подій.

XIX століття в історико-культурному вимірі презентовано таким явищем як реалізм, який в польській літературі (зокрема, в останній третині) був зреалізований як варшавський позитивізм, що в свою чергу базувався на філософських ідеях і був спровокований конкретними потребами й завданнями соціуму. Дискусійні обговорення спричинила поява художніх творів Владислава Реймонта, Стефана Жеромського, Марії Конопницької, Болеслава Пруса, Генрика Сенкевича. Національні ідеї, історичні події, суспільні проблеми цієї доби, класова нерівність стали основними художніми темами. На окрему увагу заслуговує літературна спадщина письменниці Елізи Ожешко, яка зуміла переосмислити питання жіночої емансипації, загальнолюдських цінностей, національної рівності. Особливо соціально актуальним та значимим для історії польського народу є її роман «Над Німаном».

Творчість Е. Ожешко деталізовано в дослідженнях вітчизняних науковців: М. Живов [4] аналізував кореспонденцію польської авторки; продовжила вивчати тематичне листування І. Спартар [7], яка згодом представила на розсуд зіставне трактування ідеї жіночої емансипації в літературно-критичній творчості польської (Е. Ожешко) та української (Н. Кобринської) творчих особистостей [8]; Меньок В. [5] і Павлишин У [5] виокремили філософське підґрунтя творів письменниці; М. Ткачук охарактеризувала методи впорядкування авторського письменницького дискурсу [10], та ін.

Зарубіжні вчені активніше досліджували літературну спадщину письменниці: А. Банот вивчала поетику прозових художніх творів [1], В. Фельдман досліджував значення творчості Е. Ожешко для розвитку польської літератури [12], естетичні, соціальні та феміністичні погляди письменниці аналізували Дж. Ханнем [13], Е. Кашек [14], Е. Левандовська [15], Е. Лісовська [16], М. Романковна [18] та інші.

Однак, на нашу думку, актуальним є вивчення авторських лексичних і семантичних ознак для найменування образу жінки в художній прозі, що розглянуто поверхнево. *Мета дослідження* полягає в комплексному аналізі мовної вербалізації концепту 'ЖІНКА' в романі «Над Німаном» Елізи Ожешко (на основі образу головної героїні – Юстини).

Меті підпорядковується вирішення *завдань*: проаналізувати тематичні наукові здобутки вітчизняних та польських вчених; виокремити художні тропи на позначення номінації ЖІНКА; виявити специфіку вживання авторкою таких лексем; вивчити змістове та емоційне навантаження мовних репрезентантів жіночого образу, який демонструє особливості польської мови і літератури, презентує історичну епоху й представляє авторські риси індивідуального письменницького стилю.

Методологія та методи дослідження. Для аналізу фактичного матеріалу застосовано комплексний підхід, що виявляється у використанні таких методів: концептуальний аналіз (для встановлення засобів вербалізації на позначення концепту 'ЖІНКА'); дистрибутивний аналіз (для дослідження мови на основі функціонування окремих одиниць у тексті); суцільного добору матеріалу (для виявлення лексем на позначення концепту 'ЖІНКА' в романі «Над Німаном»); контекстуально-інтерпретаційний аналіз (для виявлення і тлумачення особливостей вербальної репрезентації концепту 'ЖІНКА' в художній прозі); описовий (дає змогу проаналізувати репрезентацію концепту як демонстрацію авторського письменницького стилю).

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі впровадження новітніх тенденцій в царині знань: синтезу ідей численних наук (соціології, філософії, психології, психолінгвістики, біології, історії та інших), мова трактується як «глобально важливе явище для людства» [3, с. 117]. Антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ зумовив появу так званого концептуального підходу до їхнього аналізу. Концепт є ключовим семантичним поняттям у когнітивній лінгвістиці, своєрідною синергією мови, культури і свідомості певної людської спільноти, наприклад, етносу. Будь-яка людина міркує концептами, що є своєрідними посередником між словом та дійсністю, а її думки проходять крізь призму «філософських, етнічних, міфологічних, релігійних, національно-культурних, психологічних та інших позамовних чинників» [11, с. 133]. Це й зумовлює комплексний характер концепту.

Незважаючи на численні тематичні дослідження, немає єдиного визначення терміну концепт. Існує чіткий поділ концептів на три типи: текстові, художні, культурні. Текстовий – трактується як

«мовленнєво-розумове утворення змістового плану, яке характерне багатосмисловою напруженістю і надкатегорійністю і на текстовому рівні імплікує сукупність певних ознак метаобразів художнього твору з метою їхньої подальшої імплікації» [6, с. 418]. Художній – демонструє специфіку індивідуально-авторського світобачення з одного боку, та морально-естетичні цінності, властиві колективній свідомості на певному історичному етапі, з іншого, пояснює особливості функціонування мовних засобів у художньому тексті. Культурний – розглядається як «ключове слова культури», з'явився в мові, завдячуючи культурно детермінованим ментальним утворенням, котрі мають безпосередній дотик до цінностей, ідеалів та установок етносів і в яких знаходять своє найповніше відображення особливості національного характеру і сприйняття світу [11, с. 133].

У нашій науковій розвідці розглядаємо концепт як синтез усіх трьох типів, аналізуємо як абстрактну одиницю, якою людина оперує в процесі мислення. У концепті відображаються зміст отриманих знань, життєвий досвід та результати пізнання людиною навколишнього світу.

Вершина творчості Е. Ожешко припадає на другу половину XIX століття, яке спроектовано нею ж в літературних персонажах першого польського соціального роману «Над Німаном», що став своєрідним відгуком письменниці на кризу позитивістських ідей та вдалою авторською спробою піднесення людини праці. Письменниця дозволяє читачеві самостійно розібратися в описуваних проблемах польського народу та визначити так званих винуватців його бід і трагедій.

Історична епоха, зображена в творі, детально презентована в авторських художніх образах. Саме завдячуючи поєднанню зображуваних персонажів та деталей описаного століття в романі реалізовується принцип історизму. Усі зображені події у творі (після придушення січневого повстання 1863 року) відбуваються на околицях невеликих польських містечок Вільно і Гродно, в селах, розміщених на березі Німану. Ідея твору – змалювати непрості відносини між нащадками дрібних шляхтичів («низи» польського суспільства) і збайдужілою аристократією («верхи»). Спосіб життя перших дуже схожий на звичайне сільське життя, а «мешканці панських садиб бачать у них «мужиків», недарма відхід «до мужицької хати» Юстини Ожельської, її шлюб із Яном Богатировичем багатьох з «панів» кидає в жах» [18, с. 227].

Авторка змальовує два протилежні за духом, настроями й ідеями світи: звичайних селян, для яких рідна земля й праця на ній є сенсом життя, і заможних, пихатих і ледачих панів, що ведуть лише

споживницький спосіб життя. Талант письменниці, безсумнівно, в створенні цілісної картини соціуму за допомогою численних деталей. Сприйняття й уявлення в змалюванні типових героїв надає можливість читачеві детально «аналізувати образи-персонажі творів історичної прози, що нерозривно пов'язане з уміннями (авторки) широко відтворити історичну епоху» [2, с. 34].

Найбільше промовляють про себе самі персонажі. Авторка зуміла передати типові риси представників різних соціальних груп, звернути увагу читачів не лише на їхні характер і поведінку, а деталізувала зовнішність героїв, тим самим підкреслюючи позитивні риси одних та виокремлюючи вади й недоліки інших. Власне на такому контрасті Е. Ожешко зауважує, що класова нерівність завжди буде наріжним каменем у людських стосунках: чи то є дружба, чи симпатія, чи кохання.

Історичний період, який деталізований в романі «Над Німаном», формує в читача ідеалізований жіночий образ, який характеризує ментальність польського народу. Жінка – чудова господиня, працелюбна, охоронниця домашнього вогнища, є завжди підтримкою, опорою та вірним другом для чоловіка. Варто провести паралель із авторкою роману: в другій половині XIX століття на чолі руху емансипації жінок у Польщі стояла саме Е. Ожешко. Письменниця щиро вірила, що щасливе майбутнє своєї країни нерозривно пов'язане з щоденною працею на благо польського народу.

У головній героїні роману «Над Німаном» – Юстині Ожельській зібрано найкращі жіночі риси. Цей образ є збірним та концептуальним. Юстина – племінниця власника маєтку (пана Бенедикта), є донькою його двоюрідної сестри. Коли дівчинці було лише 14 років, її батько – пан Ожельський втрачає свій маєток і стає вдівцем. Після смерті Юстининої матері Бенедикт забирає їх жити до себе. Дружина Бенедикта характеризує дівчину як добру, чуйну, однак дуже оригінальну, яка вирізняється дивними, на її думку, вчинками.

Перше знайомство читача з Юстиною не залишає байдужим – дівчина виділяється з людського натовпу, який прямує в недільний ранок із костьолу, саме наявністю величезного букету польових квітів у руках (тут і далі цитуємо за романом Е. Ожешко «Над Німаном» [17]): *że jedna z nich niosła ogromną wiąź leśnych roślin, które tylko co i dość długo zapewne zrywała* (с. 4). Юна леді із захопленням в очах милується зібраними рослинами, що свідчить про її багатий внутрішній світ: *z miłością przyglądała się ona zbieranej przed chwilą wiązi roślin* (с. 4). Горда і смілива постава видавала в ній панянку, однак лише модне плаття натякало на її статус: *ubrana była w czarną wełnianą suknię, bardzo skromną, która jednak wybornie*

uwypatniając jej kształtną i silną, w ramionach szeroką, a w pasie cienką kibić zdradzała znajomość żurnalu mód i rękę biegłego krawca (с. 4); інших атрибутів панського роду (капелюшка, рукавичок) на дівчині не було: *nie miała ona przy tym na sobie ani kapelusza, ani rękawiczek* (с. 4). Юстина сміливо підставляла сонячним променям свою загорілу шкіру на обличчі та руках: *i twarz śniadą... śmiało wystawiała na upalne gorąco słońca* (с. 4); *a ręce jej dość duże i opalone zdradzały nader rzadkie używanie rękawiczek* (с. 4).

Темноволоса героїня *Głowę owiniętą czarnym jak heban warkoczem* (с. 4) захоплювала своєю молодістю, вродою, фізичною красою та силою: *ta panna czy ta dziewczyna na lat dwadzieścia parę wyglądająca wydawała się uosobieniem piękności kobiecej zdrowej i silnej, lecz dumnej i chmurnej. Pogody, jaką nadaje ludzkim twarzom szczęście lub rezygnacja, w tej młodej i świeżej, Natura ale niespokojnej i zamyślonej twarzy nie było, jakkolwiek rozjaśniało ją teraz to zupełnie fizyczne ożywienie, którym istotę ludzką, niezupełnie jeszcze przez życie zniweczoną, napęlnia długa i swobodna kąpiel w kipiącym zdroju przyrody* (с. 4).

Письменниця не завжди повністю та всебічно розкриває художній образ і такий підхід сприяє розвитку в читачів «фантазії, уявлення, процесу мислення... перетворює в творця мистецтва» [9, с. 123]. Одним із важливих характеристик персонажів у творі є літературний портрет. А найвиразнішою рисою кожного героя є очі, які є душею персонажа. Опис очей чи погляду одразу виокремлюють домінуючі риси характеру: глибину душі (*wielkimi, szarymi oczami* (с. 4)); цікавість і пустощі (*Justyna z zaciekawieniem i figlarnością w oczach* (с. 9)); сміливість і гордість (*ciemne brwi nad siwymi oczami ściągala, nadawał jej wyraz śmiałości i dumy* (с. 4)); стан задоволення (*Rumieńce powoli opływały znowu śniadawe jej policzki, oczy błysnęły* (с. 111)); усвідомлення своєї сутності (*przymknąwszy oczy patrzeć usiłowała w siebie i swoje życie* (с. 122)); роздуми про минуле і майбутнє (*We wzroku jej tkwiło uparte, naprężone, bolesne pytanie* (с. 115)); очищення душі (*a oczy, w których jednocześnie przebiegały błyskawice i łzy* (с. 211)).

Негативна конотація демонструє настрій і стан героїні – розпач: *i w oczach jej łzy stanęły* (с. 211); образу: *Rzadko podnosiła oczy, ale ile razy je podniosła, przebiegał w nich błysk obrazu* (с. 195); тугу та гіркоту спогадів за першим нерозділеним коханням: *Gryząca troska przejrzała się w zwierciadle jej szarych, przezroczystych źrenic* (с. 7); втомленість і розчарування: *a kiedy je podnosiła, wzrok jej był tak samo jak przedtem znużony i przugasły* (с. 47); сум і байдужість: *Justyna stawiała się przeciwnie coraz bledsza, rysy jej sztywniały, oczy gasły, kilka razy ziewnęła głośno* (с. 111).

Варто відзначити символічність образу букета з польових квітів, який асоціюється з молодістю, вишуканістю та вродою Юстини: *trzymała wielką wiązkę polnych roślin* (с. 98); пам'яттю та спогадами: *na snop roślin* (с. 99), *wskazując bukiet bardzo do różnobarwnej miotły podobny zawołała* (с. 99); з приємними подіями: *Tym razem Justyna głowę nad wiązką roślin pochylała* (с. 99); прийняттям героїнею доле-носного рішення: *jej ta rozmowa sprawiała, silnie ścisnęła w dłoni sporą wiązankę tylko co znać zerwanych floksów, pośród których tkwiła ogromna czerwona georginia* (с. 189).

Wysoka (с. 4), молода жінка в чорній сукні, яка ідеально підкреслює її міцну і витончену фігуру, високо тримала голову, оповиту чорною косою: *młoda kobieta w czarnej sukni, wybornie uwydatniającej jej silną i zgrabną kibić. Wyprostowana była i głowę otoczoną czarnym warkoczem wysoko podnosiła* (с. 20), а її рухи і жести суперечили всій її особистості, додавали їй трохи імпульсивності: *Ale w zamian ruchy jej i gesty sprzeczały się z całością jej osoby trochę popędliwości* (с. 4). Гордість була найголовнішою рисою її характеру: *Wszyscy wprawdzie wiedzieli o tym, że najwybitniejszą cechą jej charakteru była duma* (с. 195).

Юстина без роздумувань кидається на захист власного батька, в цей час її сірі очі стають чорними від гніву, вони готові спопелити все на своєму шляху, а особливо кривдника – Кірла: *Wśród śmiałej twarzy szare jej oczy wydawały się teraz prawie czarne i w twarz Kirły cisnęły płomienie gniewu* (с. 20). Її голос затремтів, губи побіліли від гніву, а в очах – знову полум'я: *Głos jej trochę drżał, usta zbladły i z oczu znowu trysnęły płomienie. Powoli jednak i łagodnie ujęła ramię starca* (с. 20).

Позитивно змальованій Юстині авторка відводить непросту роль – стати посередником між двома різними світами. Панна Ожельська красива, розумна, цікава, належить до збіднілого знатного роду, виховується дядьком, однак таке її становище в очах багатіїв неприпустиме і дівчину розглядають як розвагу: *Justyna z zaciekawieniem i figlarnością w oczach, z rozchyłonymi w uśmiechu ustami podskoczyła* (с. 9). Польське панство відкрито не сприймає Юстину. Для усіх них вона, не зважаючи на єдиний позитивний відгук Ружиця: – *Wspaniała!* (с. 20), чи: – *Z temperamentem dziewczyna...* (с. 22), є некрасивою, холодною, грубою: *Nieszpetna, co prawda, ale dla mnie niesympatyczna... zimna... rubaszna... oryginalna...* (с. 21); гордою, як царівна, і злою, як оса: *a dumna przy tym jak księżniczka i zła jak szerszeń* (с. 22); холодною, забобонною, обмеженою, з натрудженими руками, що так не личить панянці: – *Zimna jest, przesądna, ograniczona, przybiera jakieś pozy bohaterki czy filozofski... Przy tym*

dziś właśnie zauważyłem, że ma takie zgrubiałe ręce i w ogóle wygląda więcej na prostytutkę, hożą dziewczkę niż na pannę z dobrego towarzystwa... (с. 216); а найголовніше – бідною, бо п'ять тисяч на процентах у пана Бенедикта, яке ж то придане: *Pięć tysięcy ma na procencie u pana Benedykta. Cóż to za posag... Wcale posagu żadnego nie ma...* (с. 22).

Завжди елегантно вбрана в чорне плаття дівчина різуче вирізнялася серед барвистих нарядів панянок, а волосся Юстина завжди прикрашала лише живими квітами: *więcej wykwinłnie ubranych i wesoło rozmawiających, znajdowała się i Justyna. Ciemny i niekosztowny jej ubiór uderzająco wyróżniał się pośród różnobarwnych i jasnych strojów, a głowa, tylko czarnym warkoczem i parą świeżych kwiatów ozdobiona, prawie surowego charakteru nabierała od wszystkich tych strojnych, ruchliwych i wesołych główek* (с. 43). Серед панянок, собі подібних, Юстина завжди сумувала й нудьгувала: *Tak z nią stawało się zawsze, gdy uczuwała silne dotknięcie jakiejś wielkiej nudy czy żalości* (с. 69).

Талановита від природи панна Ожельська мала дивовижний голос, але, постійно перебуваючи в середовищі нещирих і заздрічних панів та панянок, поступово втрачала бажання співати, робила це в їх присутності спокійно, холодно, без емоцій: *Zupełnie obojętna, trochę nawet sztywna, z twarzą, w której żaden rys ani razu nie drgnął, widocznie spełniała obowiązki swój starannie, umiejętnie, ale zimno* (с. 47). Чужою і непотрібною відчувала все дала й далі себе на світських зібраннях: – *Mnie niewesoło...* (с. 51). Юстина відмовляє не лише колишньому коханому Зигмунтові Корчинському, а й усьому панському світу: – *Zupełnie i nigdy* (с. 49).

Душевну рівновагу, спокій і задоволення дівчина отримує лише в єднанні з природою, з *kłosów* (с. 55), з ліловим метеликом: *liliowy motyl* (с. 55), на загубленій стежці серед поля, в зеленому молодому житі і блакитних волошках: *Wkrótce też znalazła się na ścieżce, kręto biegnącej pomiędzy zbożem i mającej pozór wąskiego korytarzyka, którego ściany tworzyło żyto wysokie, gęste, jeszcze zielone, ale już w bujne kłosa wypływające i szafirowymi cętkami bławatków usiane. Było coś tajemniczego i pociągającego w tej ścieżce utopionej* (с. 51).

Напевно неспроста саме серед житнього лану відбувається перше спілкування між Юстиною та виходцем із народу Янеком Богатиревичем. На фоні природи відбувається єднання таких споріднених, хоч і різних за класовою приналежністю, душ, чоловічого та жіночого ества: *kobieca wstydlivość i męska dojrzała siła* (с. 55). Панна Ожельська відчуває себе спокійною і щасливою серед дерев в саду на хуторі, а не в салоні серед чужих їй панів: *Justynie znać też było, że w tej zagrodzie, napełnionej urodzajnością i ciszą, swobodniej i szerzej oddychała niż przed godziną w napełnionym gośćmi salonie* (с. 69).

Душевний спокій приходить до Юстини саме в праці, коли вона бере до рук серп і жне зерно: *W tej chwili Justyna, która pod dyktando starej kilkanaście już garści żyta z trudnością i niezręcznie zżęła, ostrzem sierpa drasnęła się w rękę* (с. 124). Дівчина змінюється на очах – весело і щасливо сміється: *Justyna zaśmiała się tak głośno, jak nie śmiała się nigdy, i zaledwie oddychać już mogąc upewniać zaczęła, że wcale a wcale zmęczona się nie czuje* (с. 128). Саме тут, серед працьовитих людей, саме у праці, Юстина справжня: *z twarzą szczęśliwą* (с. 169). Символічним є і образ Німану, який схожий на саме життя: незбагнений, дивний, непростий, але такий природний. У нерозривному зв'язку з природою відбувається поєднання душ двох закоханих – Янека і Юстини: – *Królowo moja! Najdroższa! Jedyna! Czy moja ty? Czy moja? Moja? – Na zawsze! – odpowiedziała* (с. 265).

Е. Ожешко створює літературний образ ідеалізованої польської жінки, яка, всупереч суспільним табу, обирає справжній і щирі почуття, єднання з природою і працею. Саме такі особистості, на думку письменниці, здатні змінити весь світ і рідну авторці країну в позитивному руслі. Концептуальний образ 'ЖІНКА' в романі «Над Німаном» є базовим етнотематичним утворенням. У формуванні змісту концепту 'ЖІНКА', крім особливостей індивідуального письменницького стилю, важливу роль відіграють біологічні характеристики жінки та культурно-історичні й соціальні чинники.

Висновки з дослідження. У сучасних наукових колах важливим є усвідомлення необхідності вивчення взаємодії мови, культури й особистості. Антропоцентризм, який продовжує домінувати в концептуальних дослідженнях мовних явищ, дозволяє виокремити індивідуальний письменницький стиль, зокрема Е. Ожешко. Виявлено, що багатогранність і невичерпність художніх героїв польської письменниці дають можливість «осягнути ту загальнонародну глибину сутності творів про конкретних історичних осіб та історичне минуле» [2, с. 36].

У результаті проведеного аналізу визначено змістовий шар концепту 'ЖІНКА', вербалізованого численними художніми тропами і лексемами, що характеризують жіночність, самостійність та незалежність жінки. Цей образ постійно зазнаватиме змін в польській художній літературі.

Подальші наукові розвідки будуть спрямовані на поглиблення вивчення авторського ідіостилу польської письменниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Банот А. Поетика вибраних творів Елізи Ожешко і Марії Кунцевич та ідентичність жіночих персонажів / перекл. з пол. Н. Поліщук. *Іноземна філологія*. 2013. Вип. 125. С. 237–247.
2. Гриневич В. До питання особливостей формування у майбутніх учителів уміння аналізувати образи-персонажі історичних літературних творів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6. Ч. 1. С. 32–37.

3. Давиденко А. О. Феномен концепту як однієї з основних складових частин сучасної лінгвістики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. № 34. Т. 1. С. 116–119.
4. Живов М. Еліза Ожешко і Іван Франко. URL : <https://zbruc.eu/-node/94145> (дата звернення 21.03.2024).
5. Меньок В., Павлишин У. Конфлікт тілесності й духовності у патріархальному світі повісті Елізи Ожешко «Хам». *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2022. № 49. С. 156–165.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
7. Спартар І. Іван Франко та Еліза Ожешко : взаємини, рецепція перекладів (на матеріалі листів Івана Франка та Елізи Ожешко, перекладених Михайлом Возняком). *Волинь. Житомирищина*. 2006. № 15. С. 142–147.
8. Спартар І. Ідеї жіночої емансипації в літературно-критичній творчості Елізи Ожешко і Наталії Кобринської. *Султанівські читання*. 2019. Вип. 8. С. 34–44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/culs_2019_8_6 (дата звернення 20.03.2024).
9. Стельмах М. Ю., Пундик С. Ю. Втілення ідеалу справедливого правителя в образі Хосрова в «Шах-наме» Фірдоусі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2023. № 59. Том 3. С. 122–125.
10. Качук М. Наративні принципи прози Елізи Ожешко. *Київські полоністичні студії*. Том XXVI. Літературознавство. С. 78–85.
11. Шостюк З. В. Поняття «концепт» в історієтворчому ключі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Випуск 57. С. 132–134.
12. Feldman W. Współczesna literatura polska. 1880–1901. Kraków : Druk. Narodowa, 1903. 475 s.
13. Hannam J. Feminizm / przeł. A. Kafińska. Poznań : Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2010. 204 s.
14. Kaschak E. Nowa psychologia kobiety. Podejście feministyczne. Gdańsk : Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2001. 246 s.
15. Lewandowska E. Feminizm a globalizacja. *Dziś*. 2003. Nr 12. S. 64.
16. Lisowska E. Równouprawienie kobiet i mężczyzn w społeczeństwie. Warszawa : Wyd. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2010. 315 s.
17. Orzeszkowa Eliza. Nad Niemnem. Т. 1–3, wyd. 13, wyd. Czytelnik, Warszawa, 1976. Wydawca : Fundacja Nowoczesna Polska. 277 s.
18. Romankowna M. Na nowych drogach. *Studia o Elizie Orzeszkowej*. Krakow, 1998. 304 s.